UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

TERAPEUTIESE PARADOKS AS FASILITERING VAN HOOP BINNE 'n PASTORAAL-NARRATIEWE BENADERING

deur

HEINDRICH JACOBUS PETRUS REDELINGHUŸS

Voorgelê ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir die graad

Doctor Divinitatis in Teologie
(Pastorale Gesinsterapie)

aan die

Fakulteit Teologie
Universiteit van Pretoria

Promotor: Prof JC Müller

Departement: Praktiese Teologie

Pretoria
November 2000

DANKBETUIGINGS

Ek rig graag 'n woord van dank aan die volgende persone:

- Prof Julian Müller wat as promotor met geduld en belangstelling raad en rigting gegee het.
- My vrou Tanja, wat my van die begin af aangemoedig en ondersteun het, en in liefde by my staan.
- Aan my ouers, familie en vriende vir hul ondersteuning en belangstelling.
- My moeder Yvonne wat met geduld gehelp het met sinskonstruksie, en my vader Hennie, wat sy rekenaar in 'n krisis tot my beskikking gestel het en ook hand bygesit het met die tegniese versorging.
- Pastoor Albert Goeman, die Kerkraad en lidmate van Lighthouse Christian Church vir hul belangstelling en gebed.
- Pastoor Albert Goeman wat 'n kopiëringsfasiliteit kosteloos tot my beskikking gestel het en gehelp het om rekenaarprobleme vinnig op te los.
- Mej Suzanne Rall wat die taalversorging hanteer het.
- Universiteit van Pretoria vir die beskikbaarstelling van 'n studiebeurs.
- Aan God, my Skepper, Regter, Verlosser en Vriend wat my die voorreg gee om saam met ander in sy liefde te kan lewe.

OPSOMMING

In die studie word ondersoek ingestel na die waarde en betekenis van terapeutiese paradoks vir pastoraal-narratiewe terapie in die vertelling en hervertelling van die lewensverhale van mense. Klem word gelê op die rol van taal en hoop in die uitdrukking van terapeutiese paradoks. Deur die neweskikking van persoonswêrelde, wat as 'n dialektiese spanning getipeer kan word, word die werkingsgerigtheid van terapeutiese paradoks aangetoon, naamlik die ontginning van nuwe betekenis aan lewensverhale.

Terapeutiese paradoks, wat spruit uit die fundamentele paradoksale bestaanswerklikheid van die mens en die ganse kosmos, word as riglyn vir die eksplorering van 'n narratiewe benadering tot terapie gebruik.

In hoofstuk 1 word vertrekpunte as oriëntering tot die onderwerp van die studie gestel. Die titel baken die grense van die studie af en 'n begripsomskrywing verhelder sentrale begrippe wat gebruik word. Die betekenis van my wetenskapteoretiese posisionering word eerstens deur 'n agtergrondsketsing van epistemologiese ontwikkeling in die wetenskappe aangetoon. Tweedens word die belang van 'n werklikheidsbetrokke taal-teoretiese benadering vir die wetenskapteorie wat aangewend word, aangetoon. 'n Dialektiese spanning tussen kritiese realisme en sosiale konstruksionisme dui die wetenskapteoretiese gerigtheid van die studie aan. Die prakties-teologiese wysheidsmodel van Browning word uitgebrei deur aan die rol van die sosiale wetenskappe, sowel as die natuurwetenskappe aandag te skenk. Die integrasie van praktyk en teorie, soos Browning se model aandui, word deur 'n selfrefleksiewe metodologie vergestalt. Mens-, wêreld-, en Godsbeskouings word aangestip as uitdrukking van 'n lewensfilosofie wat sentraal figureer in my filosofie van terapie. Dit word as 'n narratiewe benadering gestel wat deur die postmodernisme gevoed word.

Etiese aanduidings, waarvolgens nie alleen in terapeutiese opset gehandel moet word nie, maar wat as toetssteen vir die studie self geld, word in oorleg met dié wat Ravn aandui, verskaf.

Die bespreking van die oorsprong, aard en funksionering van taal word in hoofstuk 2 gebruik as rigtingwyser na die betekenis van terapeutiese paradoks. Koen DePryck se taalfilosofie wat veel maak van selfverwysing en paradoks, dien as riglyn om die verhouding tussen paradoks en taal aan te dui. 'n Beskrywing uit terapeutiese praktyk word gegee ter illustrasie van die paradoksale aard van taal.

In hoofstuk 3 word hoop as fokuspunt aangedui deur 'n beskrywing van die aard en funksionering van hoop. Die teorieë van Bloch en Moltmann skets die agtergrond van hoop soos dit deur terapeutiese paradoks gefasiliteer kan word. Christelike hoop spel die paradoksale aard van dié tipe hoop uit. Die beskrywing in hoofstuk 2 word voortgesit om die paradoksale van hoop te illustreer.

Hoofstuk 4 gee 'n 'ryk' beskrywing van paradoks deur die literêre, filosofiese en religieuse aspekte daarvan te belig. Die geïntegreerdheid van alle aspekte van paradoks dui die paradoksale aard van die ganse werklikheid aan. Terapeutiese paradoks is die toespitsing van paradoks in die narratiewe konteks van terapie. Filosofiese teorieë oor paradoks van Bahm, Kainz en Plank dien as riglyn in die beskrywing van die paradoksale in 'n narratiewe benadering. Hiermee saam word die paradoksale van 'n postmoderne oriëntering in die intensie van die terapeut deur selfrefleksie aangedui.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

SUMMARY

This study is an examination of the value and meaning of therapeutic paradox for pastoral-narrative therapy in the telling and retelling of life stories of humans. Emphasis is given to the role of language and hope in the expression of therapeutic paradox. By means of the co-ordination of personal worlds, which may be typified as a dialectical tension, the specific working of therapeutic paradox is shown, namely the development and attribution of new meaning to life stories.

Therapeutic paradox, which stems from the fundamental paradoxical reality of human and cosmic existence, serves as directive for the exploration of the narrative approach to therapy.

In chapter 1 the points of departure is set as orientation to the object of the study. The title demarcates the boundaries of the study and a description of terms enlightens central terms that are used. The meaning of my science-theoretical positioning is indicated, firstly, by a background sketch of epistemological development of the sciences. Secondly, the importance of a reality-concerned language-theoretical approach for the implemented theory of science is indicated. A dialectical tension between critical realism and social constructionism demonstrates the science-theoretical directive of the study. The practical theological wisdom model of Browning is extended by not only giving attention to the importance of the social sciences, but also the relevance of the natural sciences. The integration of practice and theory, as indicated by the model of Browning, is realised by a selfreflective methodology. Human-, world-, and Godviews are explained as expression of a philosophy of life that is also centered in my philosophy of therapy, which may be stated as a narrative approach, guided by postmodernism. Ethical indicators are pointed out in co-operation with those specified by Ravn. These

ethical indicators are not only used in applying therapy, but act as a touchstone for the study itself.

In terms of chapter 2, the discussion of the origin, nature and functioning of language is used as a directive to reach the meaning of therapeutic paradox. A description from therapeutic practice is given to illustrate the paradoxical nature of language. Koen DePryck's language philosophy accentuates self-referral and paradox, and thus serves as a directive in establishing the relationship between paradox and language.

Chapter 3 explores hope as focal point by describing it's nature and functioning. Theories of Bloch and Moltmann sketches the background of hope as facilitated by means of therapeutic paradox. Christian hope portrays the paradoxical nature of this hope. The description of chapter 2 is extended to illustrate the paradox of hope.

In chapter 4 a comprehensive description of paradox is undertaken by viewing the literary, philosophical and religious aspects thereof. The finely tuned integration of all paradoxical aspects clearly point towards the paradox of the entire reality. Therapeutic paradox specialises in the paradoxical when applying therapy in a narrative context. Philosophical theories of paradox by Bahm, Kainz and Plank serves as pointer in describing paradox in a narrative approach. Simultaneously, the paradoxical nature of a postmodern orientation find expression through the intention of the therapist, in a selfreflexive manner.

VERKORTE INHOUDSOPGAWE

1. Vertrekpunte

1.1 Inleidend tot die proefskrif 1
1.2 Oriëntering tot die uitleg van die proefskrif 7
1.3 Beskrywing van die begrippe taal, epistemologie, hermeneutiek, kubernetiek, eko-sisteem en eko-hermeneutiek 14
1.4 Epistemologiese ontwikkeling op Natuur- en Hulp-wetenskaplike terrein 21
1.5 Wetenskapteoretiese agtergrondsketsing 26
1.6 Wetenskapteoretiese en metodologiese uitgangspunte 36
1.7 Wêreldbeelde, mensbeskouings en Godskonsepte 94
1.8 Etiese aanduidings binne my narratiewe benadering 135

2. Taal en Paradoks

2.1 Waar kom taal vandaan? 138
2.2 Die aard van taal 145
2.3 Die terapeutiese funksie van taal 168

3. Hoop en Paradoks

3.1 Ontmoeting as hoopskeppende gebeure 182
3.2 Die aard van hoop 184
3.3 Die funksie van hoop 205
3.4 Hoopfasilitering tydens terapie 211

4. *Terapeutiese paradoks* – 'n moontlike weg vir hoopfasilitering

4.1 My ervaring van paradoks 219
4.2 Geskiedenis van paradoks 222
4.3 'n 'Ryk' beskrywing van paradoks 226
4.4 Verklarende beskrywing van paradoks 261
4.5 Die funksie van paradoks 274
4.6 Slot 321
4.7 Refleksie op my navorsing 323

INHOUDSOPGAWE

	Bladsy
Dankbetuigings	iii
Opsomming	iv
Summary	vi
Verkorte inhoudsopgawe	viii

HOOFSTUK 1

VERTREKPUNTE

1.1	**Inleidend tot die proefskrif**	1
1.2	**Oriëntering tot die uitleg van die proefskrif**	7
1.3	**Beskrywing van die begrippe taal, epistemologie, hermeneutiek, kubernetiek, eko-sisteem en eko-hermeneutiek**	14
1.4	**Epistemologiese ontwikkeling op Natuur- en Hulp-wetenskaplike terrein**	21

1.5	**Wetenskapteoretiese agtergrondsketsing**	26
1.5.1	Taalteoretiese ontwikkeling in die wetenskappe	27
1.5.2	Wetenskapteoretiese modelle in pas met 'n werk-likheidsbetrokke taal-teoretiese benadering	31
1.6	**Wetenskapteoretiese en metodologiese uitgangspunte**	
1.6.1	Inleidend	36
1.6.1.1	'n Prakties-teologiese studie	41
1.6.1.2	My filosofie van terapie	45
1.6.1.3	'n Postmoderne benadering	47
1.6.2	Metodologiese keuse vir navorsing in pastoraat	48
1.6.3	Navorsingsverwagting (hipotese stelling)	59
1.6.4	Sosiale konstruksionisme	60
1.6.5	Kritiese realisme	67
1.6.5.1	Inleidend	67
1.6.5.2	Die krities-realistiese model	71
1.6.6	Sosiale konstruksionisme en kritiese realisme in dialek-tiese spanning	80
1.6.7	Die voorveronderstellings van die eko-hermeneutiese paradigma teenoor dié van die Cartesiaans-Newton iaanse beskouing	86
1.7	**Wêreldbeelde, mensbeskouings en Godskonsepte**	94
1.7.1	Wêreldvoorstellings (natuurwêreldbeelde)	96
1.7.1.1	Inleiding	96
1.7.1.2	Basiese beginsels van my wêreldbeeld	98
1.7.2	Antropologiese gesigspunte	103
1.7.2.1	Menslike syn	103
1.7.2.2	Menslike wording – die strewe na vervulling	110
1.7.3	Godskonsepte	111

1.7.3.1 Goddelike syn 114

1.7.3.2 Goddelike wording 118

1.7.4 Die interaksie tussen God en mens (as deel van die stoflike aarde) 125

1.7.5 Jesus Christus - paradigma vir 'n gebalanseerde Godskonsep en mensbeskouing 130

1.7.6 Die mens in die kragveld van die Heilige Gees 133

1.8 Etiese aanduidings binne my narratiewe benadering 135

HOOFSTUK 2

TAAL EN PARADOKS

2.1	**Waar kom taal vandaan?**	138
2.1.1	Die antropiese beginsel – 'n kosmiese verskynsel	138
2.1.2	God as eerste Spreker en Gewer van taal	141
2.2	**Die aard van taal**	145
2.2.1	Die dinamika van taal	145
2.2.2	Die selfverwysende aard van taal	147
2.2.3	Religieuse taal as selfverwysende taal	153
2.2.4	Menslike sisteme as taalsisteme	155
2.2.5	Die metaforiese aard van taal	156
2.2.6	Die paradoksale aard van taal: die taal tussen God en mens, en tussen mense onderling	159
2.2.6.1	Paradoksale taal tussen God en mens	159
2.2.6.2	Polêre taal tussen mense	165
2.3	**Die terapeutiese funksie van taal**	168
2.3.1	Tradisionele taalteorieë ongenoegsaam	168
2.3.2	Taal as uitdrukking van ervaring	170
2.3.3	Taal as die waarheidsoekende uitdrukking van die lewe	174
2.3.4	Die funksie van taal in pastoraal-terapeutiese konteks	175

HOOFSTUK 3

HOOP EN PARADOKS

3.1	**Ontmoeting as hoopskeppende gebeure**	182
3.2	**Die aard van hoop**	184
3.2.1	Beskrywing van hoop	184
3.2.2	My filosofie van hoop	186
3.2.2.1	Hoop en tyd	192
3.2.2.2	Christelike hoop	194
3.2.3	Bronne van hoop	197
3.2.4	Eindigende en transeindigende hoop	201
3.3	**Die funksie van hoop**	205
3.4	**Hoopfasilitering tydens terapie**	211

HOOFSTUK 4

TERAPEUTIESE PARADOKS – 'n MOONTLIKE WEG VIR HOOPFASILITERING

4.1	**My ervaring van paradoks**	219
4.2	**Geskiedenis van paradoks**	222
4.2.1	Paradoks in die geskiedenis	222
4.2.2	Geskiedenis van paradoks in die konteks van gesins-terapie	223
4.3	**'n 'Ryk' beskrywing van paradoks**	226
4.3.1	Taalaspekte	226
4.3.2	Die aard van paradoks in filosofies-logiese lig beskou	230
4.3.2.1	Bahm se samestellingsteorie	232
4.3.2.2	Polariteit uitgedruk as 'n subjek/objek spanning in Kainz se vyf mentale selfbewussynskonstrukte	241
4.3.3	Openbaring en ervaring	246
4.3.3.1	Toespitsing op die begrip 'openbaring'	247
4.3.3.2	Toespitsing op die begrip 'ervaring'	250
4.3.4	Christus: God se paradoksale Woord	251

4.4	**Verklarende beskrywing van paradoks**	261
4.4.1	Tipes paradokse	262
4.4.2	Paradoksale intervensie	264
4.4.3	Paradoks as uitdrukking van die kompleksiteit van bestaan	265
4.4.4	Plank en Kainz se idees oor paradoks	268
4.5	**Die funksie van paradoks**	274
4.5.1	Die funksionering van *terapeutiese paradoks* binne my narratiewe benadering met verwysing na verskeie postmoderne narratiewe "modelle"	282
4.5.1.1	My pastoraal-narratiewe benadering	283
4.5.1.2	Verhalende gesprekvoering (narratiewe terapie) in terme van paradoks	286
4.5.1.3	Die belang van die ingesteldheid en identiteit van die pastor vir *terapeutiese paradoks*	298
4.5.1.4	*Terapeutiese paradoks* as fasilitering van hoop	300
4.6	**Slot**	321
4.7	**Refleksie op my navorsing**	323